

Liste for bestilling av risikobaserte helseundersøkelser fra bedriftshelsetjenesten (BHT) Bransjetilpasset for hotell- og restaurantbransjen

1. Innledning

I henhold til arbeidsmiljøloven skal arbeidsgiver overvåke de ansattes helse. I forskrifter og veiledninger er dette beskrevet nærmere. For noen eksponeringer er det gitt spesifikke anvisninger for helseundersøkelser (blant annet for asbest og bly). For andre eksponeringer heter det bare at helseundersøkelsene skal være basert på risikovurderinger. Videre heter det i forskrift at arbeidsgiver skal holde seg informert om utviklingen av metoder for helseundersøkelser.

På dette fagområdet skal arbeidsgiver støtte seg til bedriftshelsetjenesten som rådgiver, men har selv det overordnede ansvaret. Arbeidsgiver må tilegne seg en nødvendig bestillerkompetanse og sørge for å knytte til seg en bedriftshelsetjeneste som kan dekke bedriftens behov.

På grunnlag av bestillingslisten nedenfor og kunnskap om mulige eksponeringer i den aktuelle bedrift/bransje, skal arbeidsgiver og bedriftshelsetjeneste i fellesskap på grunnlag av risikovurderinger, sette opp et program for helseundersøkelser. Dette skal også drøftes med verneombud og bedriftens arbeidsmiljøutvalg.

Det er viktig å avgrense helseundersøkelsene i forhold til utredning og behandling av symptomer og sykdom. Mulig arbeidsrelatert påvirkning eller sykdom skal som hovedregel følges opp av BHT. Ikke-arbeidsrelaterte tilstander skal henvises til primærhelsetjenesten (fastlege).

2. Verktøy og metoder for risikobaserte helseundersøkelser

Mange har en snever forståelse av helseundersøkelsenes innhold og muligheter. Denne omtalen av verktøy og metoder for helseundersøkelser har til formål å gi et bredere perspektiv, og viser at helseundersøkelser kan være hensiktsmessige i mange eksponeringssituasjoner.

- **Helseintervju / vurderingssamtale**

På grunnlag av journal, eksponeringsopplysninger, spørreskjema, intervjuksjema, sykefraværsopplysninger etc. drøfter en og oppdaterer journal med hensyn på:

- a. **Helsehistorie / sykehistorie**

- b. **Eksponeringssituasjon, nåværende og tidligere**

- c. **Egen arbeidssituasjon, kunnskap om helserisiko, holdninger, bruk av verneutstyr**

- d. **Helseplager og symptomer som kan relateres til arbeid**

- **Klinisk undersøkelse**

Omfanget av den kliniske undersøkelsen bestemmes av eksponeringer og mulig helseeffekt og av opplysninger i helseintervju. Dersom en i tillegg rutinemessig gjennomfører en orienterende generell undersøkelse med blodtrykksmåling, auskultasjon (lytte med stetoskop), etc. vil nok de fleste anse det som positivt. Ytterligere screeningundersøkelser på "folkesykdommer" bør eventuelt avtales med arbeidsgiver, og ikke prioriteres på bekostning av målrettede eksponeringsbestemte helseundersøkelser.

- **Spirometri - longitudinell spirometri (Undersøkelse av lungefunksjon)**

Dette er en svært viktig undersøkelse for avdekking av KOLS (kronisk obstruktiv lungesykdom) og astma. Særlig er det viktig med god kvalitet på spirometri, ved longitudinelle undersøkelser hos enkeltpersoner over lang tid (flere år), feks. ved KOLS.

- **Audiometri (Hørselsundersøkelser)**

- **Biologiske prøver, blodprøver, urinprøver**

Slike prøver er aktuelle og som screening for påvisning av sykdom eller påvirkning eller som overvåkning av eksponering. Bedriftshelsetjenestene bør ha kompetanse til å følge utvikling og praksis på området.

- **Røntgenundersøkelser**

Røntgenundersøkelser av lunger / luftveier er særlig aktuelt i forhold til støvlunge, asbestsykdommer og lungekreft. Røntgenbilder skal være fullskala og med tillegg av skråbilder ved asbesteksponering, CT (computer tomografi) er aktuelt for tidlig diagnostikk (screening) av lungekreft hos høyrisikogrupper, og vil sannsynligvis få en økende anvendelse.

- **Andre spesialundersøkelser, henvisning til spesialist, forskning, epidemiologi**

Henvisning til spesialundersøkelser kan være aktuelt også som screening ved spesielle behov og spesielle eksponeringer. Slike undersøkelser kan evt. organiseres som forskningsprosjekter, for å vinne ny kunnskap og avdekke mulige helseskader. Epidemiologisk tilnærming for grupper er aktuelt for å erverve ny kunnskap om effekter av eksponeringer i arbeidet, og spesielt når det gjelder arbeidsrelaterte sykdommer med lang latenstid (lang tid før sykdommen bryter ut). Gjentatte epidemiologiske undersøkelser kan over tid vise effekter av risikoreduserende tiltak.

- **Behandling/oppfølging/henvisning/informasjon ved funn av helsepåvirkning / sykdom**

Dersom BHT påviser helseskader / sykdom med behov for behandling, utredning og oppfølging ved primærhelsetjenesten eller ved sykehus må bedriftslegen informere den ansatte og sørge for henvisning. Ved mulig arbeidsrelatert sykdom eller skade som bedriftslegen selv har kompetanse og mulighet til å utrede og behandle, kan bedriftslegen selvsagt selv ta ansvar for denne. Vedkommende må da informere den ansattes fastlege, og sørge for melding til arbeidstilsyn/NAV om arbeidsrelatert sykdom.

- **Intervensjon**

Helseundersøkelsen har forebygging som primær hensikt. Forhold som avdekkes ved helseundersøkelsen og som må følges opp av tiltak (intervensjon), kan for eksempel være:

- a. Påvisning av, eller opplysning om sykdom / helsesvikt som krever omplassering eller andre eksponeringsreduserende tiltak
- b. Påvisning av arbeidsmåter / eksponeringer som krever dokumentasjon og vurdering
- c. Påvisning av manglende opplæring og forståelse for helserisiko forbundet med arbeidet

- d. Påvisning av helseskade eller helsepåvirkning hos en eller flere, kan utløse behov for vurdering av mulig forekomst av slike effekter hos andre arbeidstakere med lignende eksponering, og vurdering av behov for eksponeringsreducerende tiltak for alle med tilsvarende eksponering.

- **Konklusjoner og rapportering**

I tillegg til at arbeidstakerens journal ajourføres, må funn med behov for intervensjon meddeles arbeidsgiver. Dette må skje under nødvendig ivaretagelse av taushetsplikt og personvern, for eksempel ved at opplysninger blir gitt på aggregert nivå.

Hyppighet av helseundersøkelser

Tidsrom for neste helseundersøkelse bør være en av konklusjonene på den individuelle risikovurdering enhver helseundersøkelse innebærer. Det er likevel mulig å gi noen generelle råd om hyppighet:

- Nyansatte og ansatte i nytt arbeid bør ha en helseundersøkelse tidligst mulig (dager, uker), i noen tilfeller skal denne finne sted før en begynner i arbeidet (for eksempel ved arbeid med asbest og isocyanater).
- De påfølgende 1-2 helseundersøkelsene bør deretter skje med relativt kort intervall (6-12 mnd.)
- Ved stabile eksponeringsmessige forhold kan intervallene deretter økes til 3-5 år
- Hos eldre arbeidstakere (over 50- 55 år) bør intervallene reduseres til 1-2 år

Den ansatte må ha god informasjon om symptomer og plager som kan være arbeidsbetinget. Har en ansatte mistanke om slik symptomer, skal den ansatte vite at han/hun kan ta kontakt med bedriftshelsetjenesten, uavhengig av de avtalte helseundersøkelsene, eller eventuelt kontakte sin fastlege.

3. Bestillingslisten for helseundersøkelser

Oppføringene under "**Bransjekunnskap**" og de tilhørende "**Eksponeringer**" er hentet fra kjent eksponeringskunnskap¹, og supplert med andre mulige eksponeringer som kan gi helsepåvirkning. Dette er ingen statisk liste, den må oppdateres etter hvert som ny kunnskap gjør seg gjeldende. Noen oppføringer er markert med et spørsmålstegn for å illustrere at sammenhengen er sannsynliggjort men ikke bevist.

Denne listen skal **ikke** gi føringer for hvilke sykdommer som bør godkjennes som yrkesbetinget.

Oppføringene under "**Helseundersøkelser**" gir anvisninger, råd og forslag til helseundersøkelser som er relevant for de aktuelle yrkessykdommer, helsepåvirkninger og eksponeringer. Den gir også anvisning for biologisk overvåkning der det er relevant.

I et tillegg til listen er det satt inn en oversikt over aktuelle helseattester.

Bruk av Bestillingslisten:

- Utarbeidelse av bransjespesifikk liste. Dette kan gjøres ved at oppføringer for yrkessykdom og arbeidsrelatert sykdom og / eller eksponeringer for angjeldende bransje beholdes i en liste, mens de ikke relevante oppføringene for angjeldende bransje slettes.
- Utarbeidelse av program for helseundersøkelser for enkeltbedrifter. Den bransjespesifikke listen med tilhørende forslag til helseundersøkelser kan være grunnlag for at arbeidsgiver og bedriftshelsetjeneste i fellesskap setter sammen et program for helseundersøkelser.
- Krav til bransjekunnskap hos samarbeidende bedriftshelsetjeneste. På grunnlag av den bransjespesifikke listen kan arbeidsgiver etter spørre erfaringer, kunnskap om sammenhenger mellom eksponering og helsepåvirkning, kunnskap om målemetoder, relevant verneutstyr etc.

Kilde: Godkjent yrkessykdomsliste, forskning, dokumentasjon, m.v.

Bransjekunnskap		Helseundersøkelser	
Yrkessykdom, arbeidsrelatert sykdom, mulig helsepåvirkning	Eksposering	Helseundersøkelser - grupper	Helseundersøkelser - enkeltpersoner
Obstruktive lungesykdommer:		Spørreskjema for lungesyntomer	Helseintervju / Vurderingssamtale, klinisk undersøkelse og:
KOLS	Irriterende støv, gass, røyk. Sveiserøyk		Spirometri (longitudinell evaluering) Røntgenundersøkelse, evt CT ved unormal spirometri
Kronisk bronkitt	Irriterende støv, gass, røyk. Sveiserøyk		Røntgenundersøkelse, spirometri
Allergisk astma og andre allergier:		Spørreskjema for lungesyntomer	Helseintervju / Vurderingssamtale, klinisk undersøkelse og:
Astma	Planter og planteprodukter, melstøv.		Spirometri, PEF før / etter eksponering
Allergisk rhinitt og allergisk conjunctivitt (allergi i nesens og øyets slimhinner)	Dyr og dyreprodukter Fisk, skaldyr Allergifremkallende kjemikalier, herunder isocyanater, anhydrider, kromforbindelser		Allergitestning vurderes

Hudsykdommer:			Helseintervju / Vurderingssamtale, klinisk undersøkelse og:
Kontakteksem, irritativt	Løsemidler, rengjøringsmidler, vått arbeid	Spørreskjema for hudsykdommer	
Kontakteksem, allergisk	Krom, nikkel, epoksy, akrylat, gummitilsetningsstoffer, parfymer, konserveringsmidler		Allergitestning vurderes
Kontakturtikaria (elveblest)	Latex, matvarer, planter, medikamenter		Allergitestning vurderes
Fotokontaktreaksjoner	Planter, parfymer, tjærestoffer		Allergitestning vurderes
Solar keratose	Sol / UV-stråling		-
Sykdommer i sanseorganer:			Helseintervju / Vurderingssamtale, klinisk undersøkelse og:
Støybetinget hørselstap	Støy, over tid eller plutselig		Audiometri
Lunger	Arsen og dets forbindelser, asbest, beryllium og dets forbindelser, kadmium og dets forbindelser, kromforbindelser (6-verdige), nikkel og visse nikkelforbindelser, kvarts og andre krystallinske		Røntgenundersøkelser, CT hos høyrisikogrupper

	silika PAH forbindelser i tjære, bek, sot eller kreosot, passiv røking, radon og radondøtre, sterke uorganiske syrer (syretåke).		
Infeksjoner / Smitte			Helseintervju / Vurderingssamtale, klinisk undersøkelse og:
Smittsom sykdom overført fra dyr eller materiale fra dyr			-
Smittsom sykdom overført fra menneske			-
Smittsom sykdom som skyldes arbeid med avløp og avfall	Arbeid med kloakk, avfall og renovasjon		-
Infeksiøse lungesykdommer			-
Legionella	Smittestoffer i arbeidsatmosfæren		Antistoffer i høyriskogrupper vurderes
Muskel- og skjelettsykdommer:		Spørreskjema om symptomer og belastninger	Helseintervju / Vurderingssamtale, klinisk undersøkelse og:
Skuldertendinit (senebetennelse i skulder)	Gjentatte belastninger av skulderleddet Bruk av vibrerende verktøy		-
Lateral epikondylitt (tennisalbue)	Gjentatte belastninger av albuen		-
Tendovaginitt	Gjentatte belastninger av		-

(seneskjedefbetennelse) i underarm og håndledd	underarm og håndledd		
Karpaltunnelsyndrom	Gjentatte belastninger, bruk av vibrerende verktøy		-
Slimposebetennelse i kne eller albuen	Direkte mekanisk trykk mot kne eller albue		-
Andre belastningslidelser i muskel- og skjelettsystemet	Gjentatte belastninger, tunge løft	Spørreskjema	-
Eksisterende helsesvikt i form av belastningslidelser eller disposisjon for slike	Fysiske belastninger		Vurdering av behov for forebyggende tiltak og tilpasset arbeid
Psykiske lidelser:			Helseintervju / Vurderingssamtale og:
Posttraumatisk stresslidelse	Traumatiske hendelser av katastrofelignende natur		-
Stress - dårlig trivsel		Spørreskjema om trivsel og symptomer	-
Psykisk lidelse	Psykiske belastninger		Vurdering av behov for tilpasset arbeid
Andre mulige påvirkninger / sykdommer	Andre eksponeringer med mulig helseskade		Helseintervju / Vurderingssamtale, klinisk undersøkelse og:
Hjerte-kar sykdommer Søvnvansker Forverring av stoffskiftesykdommer Forplantningsskader	Skiftarbeid	Spørreskjema om symptomer	